Lukukeskus – Läscentrum
Linnunlauluntie 7
Helsinki 00530
ilmi.villacis@lukukeskus.fi
+358 408305936

LAUSUNTO 15.11.2019

Aihe: Sivistys- ja tiedejaosto perjantai 15.11.2019 klo 09:00 / HE 29/2019 vp / Asiantuntijapyyntö

Asia: HE 29/2019 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020

Teema: Lukutaidon edistäminen, toimenpiteet lukutaidon osaamiserojen vähentämiseksi, lasten ja nuorten lukuharrastuksen edistämiseksi ja Lukuliike -toiminnan jatkamiseksi.

Lukukeskus on vuonna 1972 perustettu kolmannen sektorin toimija, joka toimii linkkinä julkisen ja yksityisen sektorin välillä. Lukukeskus on lukemisen ja lukutaidon asiantuntija, jolla on hyvä yleiskuva lukutaidosta, sen haasteista ja toimintaympäristöstä. Lukukeskus on panostanut lukutaidon ja lukemisen edistämiseen etenkin niissä kohderyhmissä, jotka jäävät varhaiskasvatuksen ja koulujärjestelmän ulkopuolelle, kuten perheiden varhaislukemiseen neuvoloiden välityksellä ja nivelvaiheessa olevien nuorten lukutaitoon. Vuonna 2020 panostamme maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten lukutaitoon, myös omalla äidinkielellään.

Lukukeskus on ollut aktiivisesti mukana Lukutaitofoorumin työssä ja Lukuliikkeen suunnittelussa. **Lukuliike -toiminnalla** pitää taata yhteinen koordinaatio ja tiedonvaihto alalla olevien toimijoiden välillä. Lukuliikkeen pitää tukea vakiintuneiden toimijoiden työtä ja etsiä rakenteiden tasolta uusia tapoja lukutaidon pitkäjänteiseksi edistämiseksi. Opetushallituksessa toimiva Lukuliike voi toimijoilta saamansa asiantuntemuksen avulla vaikuttaa päätöksentekoon lukutaitoa koskevissa kysymyksissä hallintoelimissä.

Koulut innostaisivat lapsia lukemaan huomattavasti yksilöllisemmin, jos siihen olisi riittävästi resursseja. Kouluissa tarvitaan helposti saatavilla olevia hyviä kirjoja, innostavia aikuisia, aikaa lukemiselle ja yhteisöllistä toimintaa lukemiseen liittyen. Varsinkin pojilla toiminnallisuus ja tekstien helppo saatavuus madaltavat kynnystä lukea. **Lukukeskus tukee Lukuliike koulussa -hankkeen toteuttamista Suomen peruskouluissa.** Olemme saaneet hyvin rohkaisevia tuloksia vuoden 2019 keväällä toteuttamastamme Lukuliike koulussa -kampanjasta siitä, miten paljon panostaminen lukemiseen koulussa innostaa lapsia ja nuoria lukemaan.

Nuorten syrjäytymiseen on monia syitä mutta yksi lenkki ketjussa on varmasti riittämätön lukutaito. Tekstikeskeisessä yhteiskunnassa heikosti lukeva jää ulos myös monista tukitoimista, johon täytyy hakea. Hakukaavakkeiden tekstiä ei ymmärretä eikä osata ilmaista itseään ja omia tarpeita. Uudelleen koulutukseen hakeutuminen myöhemmin on nuorille aikuisille vaikeaa, jos lukutaito ei riitä edes hakupapereiden täyttämiseen. **Yhteiskunnan pitäisi kiinnittää huomiota nivelvaiheessa olevien nuorten ja nuorten aikuisten lukutaitoon.**

Lukukeskuksen omat tavoitteet

Lukukeskus pitää erittäin tärkeänä, että veikkausvoittovaroista myönnettävät **avustukset lukemista ja lukutaitoa edistäville järjestöille turvataan** riippumatta veikkausvoittovarojen kokonaismäärästä. OKM:n myöntämä riittävä perusrahoitus on välttämätöntä, jotta pystymme toimimaan vastaisuudessakin tehokkaasti, reagoimaan nopeasti ja hankkimaan yksityistä lisärahoitusta lukutaidon, lukemisen ja

kirjallisuuden edistämiseksi. Vuonna 2019 Lukukeskuksen rahoituksesta 50% on ollut OKM:n myöntämää toiminta- ja erityisavustusta ja 50% hankepohjaista yksityistä rahoitusta. Vuoden 2019 toiminta-avustus on 358 000, josta 32 000 korvamerkittynä julkaisemillemme kulttuurilehdille.

Lukukeskus toteuttaa perusrahoituksellaan monia lukemista edistäviä, osaamiseroja vähentäviä ja lukuharrastusta edistäviä toimintoja. Keskeinen muoto tähän on henkilökohtaiset kohtaamiset kirjailijoiden, sanataideammattilaisten ja lukijoiden välillä. Koulut, kirjastot ja muut julkisrahoitteiset toimijat tilaavat Lukukeskuksen kautta kirjailijavierailuja ja työpajoja, joiden tavoitteena on innostaa lapsia ja nuoria lukemaan ja tukea opettajia omassa työssään. Kirjailijavierailujen määrä on jatkuvasti kasvussa (n. 100% viimeisen 8 vuoden aikana/v. 2018 yli 1500). Liitteenä infograafi kirjailijavierailuista.

Lukukeskus on järjestänyt ja välittänyt kirjailijavierailuja jo lähes 50 vuotta. Vierailuja tilataan vuosi vuodelta enemmän, koska niiden toimivuus lukemisen edistäjänä ja innostajana on ollut selvästi tehokas. Kirjailijavierailujen ja työpajojen toimivuudesta kertoo se, että Lukukeskuksen järjestämän Lukutaitofoorumin jalkauttamiskampanjan aikana haki kouluunsa kirjailijavierailua tai työpajaa 800 koulua ympäri Suomea. Vain 200 sen sai ja tulokset olivat merkittäviä.

<u>Kirjailijavierailut ja työpajat lukutaidon edistämiseksi ja lukuharrastuksen lisäämiseksi</u>

Lukukeskus on järjestänyt viimeisen kolmen vuoden aikana yksityisellä rahoituksella satoja räppiin ja esittävään runouteen perustuvia lukutaitotyöpajoja toisella asteella ja nuorille, jotka ovat pudonneet koulujärjestelmästä (Sanat haltuun ja Mun tarina -hankkeet). Tämä järjestelmä on osoittautunut tehokkaaksi kaikkein haasteellisemmassa kohderyhmässä. Moni nuori ja nuori aikuinen on innostunut itse luomaan tekstejä. Tämän toiminnan kohderyhmänä ovat nivelvaiheessa ja syrjäytymisvaarassa olevat ja syrjäytyneet nuoret.

Kirjailijavierailut ovat tehokas keino innostaa lukemaan mutta myös tärkeä toimeentulolähde kirjailijalle. Vuonna 2018 kirjailijoille tilitettiin yhteensä 360 000 euroa. Palkkiot ovat kuitenkin vuosia pysyneet samoina, ja paine niiden nostamiseen on kova. Tämä puolestaan vaikuttaa entisestään heikommassa asemassa olevien tilaajien mahdollisuutta saada kirjailijavieras tai lukutaitotyöpaja.

Lukukeskus esittää, että sen perusrahoitusta lisätään tai sille myönnetään vuosittainen lisärahoitus 100 000 euroa korvamerkittynä, jotta voimme kompensoida kirjailijavierailuista ja työpajoista aiheutuvia kuluja heikoimmassa asemassa oleville tilaajille ja vahvistaa siihen tarvittavia henkilöresursseja. Erillisrahoituksella pystymme tarjoamaan vierailuja kohderyhmille, joille ne muuten ei olisi saavutettavissa. Tällaisia ovat syrjäseutujen koulut, monet toisen asteen oppilaitokset, vankilat, sairaalakoulut ja erityisryhmät kuten maahanmuuttajat. Lukukeskuksen henkilöstövahvuus ei tällä hetkellä riitä isompien kirjailijavierailumäärien käsittelemiseen. Perimämme palvelumaksu kattaa kolmanneksen kaikista kuluista, vaikka työtä on tehostettu toimivalla tilaajapalvelujärjestelmällä maksimaalisesti.

<u>Tukea maahanmuuttajataustaisten lukutaitoon osaamiserojen vähentämiseksi</u>

Kouluopetus pohjautuu pitkälti teksteihin, muillakin kuin äidinkielen tunneilla. Lapset ja nuoret, jotka ovat kokeneet riittävästi epäonnistumista tekstitaidoissa, eivät jaksa paneutua koulutukseen. Jos siihen lisätään riittämätön tuki kotoa, niin vaara keskeyttää koulu on hyvin suuri. Koulun keskeyttäminen puolestaan johtaa todennäköisimmin syrjäytymiseen.

Toisen asteen keskeyttäminen on maahanmuuttajilla huomattavasti yleisempää kuin kantasuomalaisille. **Maahanmuuttajien suomen kielen taidon opettamisen lisäksi pitäisi keskittyä vahvasti myös mahdollisuuksiin vahvistaa omaa äidinkieltään.** Oman äidinkielen hyvä taito helpottaa suomen tai ruotsin kielen omaksumista, vahvistaa omaa identiteettiä ja vähentää riskiä syrjäytyä. Toistaiseksi vastuu

maahanmuuttajalasten oman äidinkielen opetuksesta on enimmäkseen kodeilla. Oman äidinkielen opettajat tarvitsevat lisää tukea, materiaaleja, kirjoja ja oman äidinkielen opetus pitäisi olla helpommin saavutettavissa sekä koulussa että harrastustoimintana. Erilaisten kielten arvostusta ja kielitietoisuutta pitäisi nostaa sekä kouluissa, kirjastoissa että kodeissa. Kirjallisuutta Suomessa eniten puhutuilla kielillä pitäisi olla enemmän saatavilla.

Lukukeskus on ollut aktiivinen monikielisyyden puolesta työtä tekevien tahojen yhteistyön edistämisessä.

Lukukeskus tarvitsee lisätukea 50 000 euroa tämän toiminnan käynnistämiseksi vuonna 2020.

Perheiden varhaislukemisen tukeminen – Lukulahja lapselle ohjelma

Lukukeskus on suunnitellut, valmistellut, pilotoinut ja toteuttanut osana Lue lapselle -hanketta Lukulahja lapselle -ohjelman, jossa vuosina 2019-2021 syntyneille vauvoille jaetaan neuvolatarkastuksen yhteydessä Lukulahja-kassi. Kassissa on kirjoja suomeksi ja ruotsiksi sekä oheismateriaaleja, jotka innostavat perheitä lukemaan ja välittävät tietoa lukemisen merkityksestä sekä vanhemmille että neuvolahenkilökunnalle. Hankkeen pilotoinnista ja ensimmäisestä toimintavuodesta on saatu erittäin hyviä tuloksia ja hankkeella on selkeä tarve ja vaikutus. Vuodesta 2020 Lukulahjaa jaetaan saamen kielellä ja osittain muilla Suomessa eniten puhutuilla kielillä. Tämä vahvistaa maahanmuuttajalasten oman äidinkielen osaamista.

Lukulahja lapselle -hanketta rahoitetaan Suomen Kulttuurirahaston ja eduskunnan tuella vuoden 2021 loppuun asti. **Lukukeskus esittää, että Lukulahja lapselle -ohjelmalle myönnetään pysyvä rahoitus vuodesta 2022 alkaen. 150 000 euron vuosittaisella rahoituksella pystymme tavoittamaan koko syntyvän ikäluokan ja jakamaan asiantuntijoiden tuottaman kirjakassin koko ikäryhmän kaikille vauvaperheille.**

Lukukeskuksen keskeiset toimenpiteet ja tarpeet lukutaidon edistämiseksi, lukutaidon osaamiserojen vähentämiseksi, lasten ja nuorten lukuharrastuksen edistämiseksi.

1. Lukukeskuksen perustoiminnan turvaaminen ja valtion myöntämän toiminta-avustuksen riittävyys suhteessa toiminnan laajuuteen.
2. Kirjailijavierailujen ja työpajojen kustannusten kompensoiminen heikoimmassa asemassa oleville tilaajille, kuten syrjäseutujen koulut, monet toisen asteen oppilaitokset, vankilat, sairaalakoulut ja erityisryhmät kuten maahanmuuttajat. Tarve lisärahoitukseen on 100 000 euroa vuodessa.
3. Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten oman identiteetin ja kielen sekä lukutaidon tukemiseksi käynnistettävät toimenpiteet. Tarve lisärahoitukseen 50 000 euroa.
4. Perheiden varhaislukemista tukeva, neuvoloiden kautta toteutettavan Lukulahja lapselle -ohjelman pysyvä rahoitus 150 000 euroa vuodesta 2022 lähtien.